

هدیه به روح پرفتوح انبیا و اولیای الهی بالاخص رسول اکرم (ص)
و فرزندانش پاک و مطهرش

جهان آخرت

اندیشه عرفانی محی الدین ابن عربی

عارف نامی قرن هفتم

امیر حسین عبداللہی

سرشناسه: عبداللہی، امیرحسین، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور: جهان آخرت در اندیشه عرفانی محی الدین ابن عربی / به اهتمام امیرحسین عبداللہی
مشخصات نشر: قزوین : طاما، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاہری: ۸۷ ص، ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س م.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۰۸-۴۰-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: ابن عربی، محمدبن علی، ۵۶۰-۶۳۸ ق. - نظریہ درباره معاد
موضوع: ابن عربی، محمدبن علی، ۵۶۰-۶۳۸ ق. - نقد و تفسیر
موضوع: ابن عربی، محمدبن علی، ۵۶۰-۶۳۸ ق. - نظریہ درباره ہستی شناسی
موضوع: معاد
ردہ بندی کنگہ: ۱۳۹۲ ع ۲ الف ۲۷۹/۲ BP
ردہ بندی دیویی: ۲۹۷/۸۹۴
شمارہ کتابشناسی ملی: ۳۲۲۱۵۳۱
تاریخ درخواست: ۱۳۹۲/۵/۰۵
تاریخ پاسخگویی: ۱۳۹۲/۵/۰۶
کد پیگیری: 321073

اقتارات ط

اقتارات ط: قزوین رخ طالقانی، ملک آباد، کوچه آزمختون پلاک ۷ ط سوم تلفن: ۲۲۲۶۰۵۳

جهان آخرت در اندیشه‌های عرفانی محی الدین ابن عربی

عارف نامی قرن هفتم

امیرحسین عبداللہی

حروفچینی و صفحہ بندی: خدیجہ جباری

طراحی روی جلد: دفتر تبلیغاتی طہ

تیراز: ۱۰۰۰ نسخه، چاپ اول، ۱۳۹۲

لیتوگرافی و چاپ و صحافی: قم پرستش

مرکز پخش همراه: ۰۹۳۵۳۴۴۷۳۲۸

ISBN: 978-964-2608-40-9

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۰۸-۴۰-۹

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	۵
فصل اول: هستی‌شناسی و انسان‌شناسی	
۱- هستی‌شناسی	۱۰
۱-۱- وحدت وجود	۱۰
۱-۲- عالم خیال	۱۱
۲- انسان‌شناسی	۱۷
پی‌نوشت‌های فصل اول	۲۴
فصل دوم: عالم برزخ	
۱- مفهوم و ماهیت برزخ	۲۹
۲- انواع برزخ و مراتب وجودی آن	۳۰
۱-۲- برزخ نزولی (اعیان ثابت)	۳۳
۲-۲- برزخ صعودی (برزخ پس از مرگ)	۳۸
پی‌نوشت‌های فصل دوم	۴۴
فصل سوم: آخرت و احوال آن	
۱- رابطه دنیا و آخرت	۴۷
۲- فلسفه وجودی آخرت	۴۸
۳- تفاوت بین خلقت دنیوی و اخروی	۵۰
۴- ماهیت قیامت	۵۲
۵- معاد جسمانی	۵۴

۵-۱- وجوب معاد جسمانی ۵۴

۵-۲- کیفیت معاد جسمانی ۵۵

پی نوشت های فصل سوم ۵۹

فصل چهارم: بهشت و دوزخ

۱- ماهیت دوزخ ۶۲

۱-۱- تعریف دوزخ ۶۲

۱-۲- انواع آتش و عذابهای دوزخ ۶۴

۱-۳- محل آلام در دوزخ ۶۶

۱-۴- خلود در دوزخ ۶۸

۲- ماهیت بهشت ۷۵

۲-۱- تعریف بهشت ۷۵

۲-۲- انواع بهشت ۷۶

۲-۳- اوصاف بهشت ۷۷

نتیجه گیری ۷۹

پی نوشته های فصل چهارم ۸۰

مجموعه دانش ۸۴

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطاهرين والائمة المعصومين
وسلم تسليماً كثيراً.

روزها فکر من این است و همه شب بچشمم
که چرا غافل از احوال دل خویشتم
از کجا آمده‌ام آمدنم هر چه بود
به کجایی روم آخر نغمایی وطنم
مرغ باغ ملکوتیم نیم از عالم خاک
چند روزی فسی ساخته‌ام از بدنم

در آموزه های اسلامی، ایمان به معاد و عوالم پس از مرگ به قدری اهمیت دارد که این امر در متون دینی در کنار ایمان به خداوند قرار گرفته و همانند توحید، در شمار اصول دین است. از سوی دیگر حسن کنجکاوی از فطریات انسان است، اعم از چیزهایی که به آدمی مرتبط بوده یا مرتبط نمی شود. آن چه به آدمی مربوط است آنکه تشنه آگاهی از سرنوشتش پس از مرگ است؛ آگاهی از این مهم که آیا عدم، گریبان اورا می گیرد یا زندگی در افقی وسیع تر ادامه خواهد یافت؟ آیا شرایط زندگی در جهان دیگر همانند زندگی در این جهان است؟ ارتباط این عالم با آن عالم چگونه است؟ آیا به واسطه اعمال نیک و بد ما در جهان دیگر، باعث شادی یا رنج خواهد بود؟ آیا پاداش اعمال نیک و بد امری تکوینی و حقیقی است یا امری قراردادی؟ و سؤالاتی دیگر از این قبیل.

یکی از مهم ترین مباحث فلسفی و کلامی و عرفانی و تفسیری، پرداختن به همین مسأله است که اساس بحث در مورد زندگی پس از مرگ را شکل می دهد. پرداختن به مسائل

مربوط به آخرت و فلسفه وجودی آن؛ رابطه زندگی دنیوی و اخروی؛ ماهیت بهشت و دوزخ و نحوه زیستن در آن (اعم از مادی یا مثالی یا عقلی) محور این مباحث است. برای سخن گفتن از عوالم پس از مرگ که از سنخ دنیای مادی نیست، دست مایه های قابل اعتمادی لازم است. بی تردید معرفت های حقیر حسی به تنهایی برای شناخت آن عالم یا عوالم کافی نیستند و در کنار آن باید از منابع فوق طبیعی نیز بهره جست.

در این کتاب به بیان دیدگاهها و اندیشه های عارف بزرگ جهان اسلام در قرن ششم و هفتم یعنی محی الدین ابن عربی (۵۶۰-۶۳۸هـ.ق) درباره شناخت انسان، آخرت، معاد و بهشت و دوزخ پرداخته شده است. روش ابن عربی در این باره، استفاده از قرآن و سنت در کنار خردورزی در تفسیر قرآن، تحلیلالات عقلانی و ذوق عرفانی است. در این کتاب به طور قطع سعی شده است که از بیان دیدگاههای حاشیه ای و کلیشه ای ابن عربی در مورد جهان آخرت و بهشت و دوزخ - که برای خوانندگان حق طلب و حقیقت جو سودی ندارد، و ملال آور می باشد - پرهیز شود و صرفاً اندیشه های ناب عرفانی و ذوقی وی مطرح گردد. به عنوان مثال: بیانات ابن عربی در مورد شمار توقفگاههای قیامت یا اوصاف مادی بهشت و دوزخ از قبیل شمار درها و درکات و یا درجات آنها و یا خوردنی ها و نوشیدنی های بهشت و دوزخ، حذف گردیده است؛ چون ما را از اصل مطلب دور می کند زیرا این موارد بیشتر در آثاری مطرح می شود که بر مبنای فهم غرام الناس تألیف یافته و در آنها بیشتر، از ظاهر آیات و روایات استفاده گردیده است. بنابراین در این اثر، اغلب به جنبه معنوی و روحانی آخرت از دیدگاه این متفکر پرداخته شده است و چنانچه به جنبه های مادی آن نیز اشاره شده باشد به سبب ارتباط چشم گیر آن با جنبه معنوی است. در جهان بینی عرفانی ابن عربی، هر موجودی از جمله انسان، دنیا، آخرت و... دارای ظاهر و باطنی است و لذا باید از ظاهر و پوسته هر چیزی به باطن و مغز آن منتقل شد؛ همچنانکه معتقد است قرآن کریم نیز ظاهر و باطنی دارد و باید از ظاهر قرآن به باطن آن راه یافت. وی علاوه بر اینکه به ظاهر آیات نورانی قرآن کریم استناد می کند، با تفسیر و تحلیل عقلی و عرفانی و به نحوی کاملاً هماهنگ، از ظاهر قرآن کریم به باطن آن راه می یابد چرا که

ظاهر و باطن آن را دو مرتبه از یک حقیقت می داند لذا باید از پوست هر چیزی به مغز آن چیز رسید و از کف دریا به عمق دریا رسید. همچنانکه مولوی می گوید:

دانه بی مغز کی گردد نهال صورت بی جان نباشد جز خیال
کف دریاست صورتهای عالم ز کف بگذر اگر اهل صفایی

خدای متعال نیز هنگامی که در جای جای قرآن کریم از نعمات مادی بهشتی نام می برد، بلافاصله پس از این بیانات و در مقام نتیجه گیری، رضا و خشنودی خود را - که نعمتی معنوی و روحانی است - بالاتر از همه این لذایذ مادی می داند. از جمله در آیه ۷۲ سوره توبه می فرماید: **رِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ**. بنابراین، انسانی که صرفاً بخاطر اوصاف مادی بهشت که در قرآن آمده است، خدا را عبادت کند، مؤمن به معنی حقیقی کلمه نیست، او خدا را به درستی نشناخته است و از اصل قضیه غافل مانده و زاهد ظاهرپرستی است که بهشت را با خدا معامله می کند:

زاهد ظاهرپرست از حال ما آگاه نیست در حق ما هر چه گوید جای هیچ اکراه نیست
پر در میخانه رفتن کار پیکرتگسان بود خود فروشان را به کوی میفروشان راه نیست

لذا به فرموده امیرالمؤمنین علی (ع) خدا را نباید به خاطر ترس از دوزخ و طمع به بهشت عبادت کرد بلکه باید برای رضا و خشنودی اش - که امری روحانی است - و برای اینکه لایق عبادت است او را مورد ستایش و تقدیس قرار داد. لذا اصل قضیه در مورد دوزخ همان حسرت و دوری از رحمت خدا و پوشیدگی در تحت غضب خداست؛ اصل قضیه در مورد بهشت نیز همان نزدیکی و قرب به خدا و پوشیدگی تحت رحمت او، و خشنودی او از ماست. چنانچه در سوره فجر می فرماید: **يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي** (۲۷-۳۰/ فجر)

اگر خدای نباشد ز بنده اش خشنود شفاعت همه پیغمبران ندارد سود

کتاب حاضر که پیشاروی خواننده گرامی است شامل چهار فصل است: در فصل اول به هستی شناسی و انسان شناسی؛ در فصل دوم به عالم برزخ و انواع آن؛ در فصل سوم به آخرت و احوال آن؛ و در فصل چهارم به بیان ماهیت بهشت و دوزخ از دیدگاه محی الدین ابن عربی پرداخته شده است. بی تردید آنچه در این مجموعه تدوین گشته، با همه نقایص و کاستی هایش، در انتظار رهنمودها، دستگیری ها، و تنبیهات مشفقانه صاحب

نظران است. نگارنده امید می برد در حدّ توان و بضاعت اندک خویش، اندیشه های فلسفی، کلامی و عرفانی ابن عربی را درمورد حقیقت عالم هستی، حقیقت انسان و بالأخص حقیقت جهان آخرت و بهشت و دوزخ، مورد بحث و تبیین قرار دهد، به امید اینکه برای علاقه مندان به این نوع مباحث که تنها طالب حقیقت و کُنه هرچیزی می باشند قابل استفاده بوده و مؤثر افتد و در نهایت خشنودی خدای تعالی و انبیا و اولیای الهی را به همراه داشته باشد انشاءالله.

بی عنایات خدا هیچیم هیچ
باتو یاد هیچ کس نبُود روا
کار ما سهو است و نسیان و خطا
مصلحتی تو، ای تو سلطان سُخن

این همه گفتیم لیک اندر بسیج
ای خدا ای فضل تو حاجت روا
کار تو تبدیل ایمان و عطا
سُحر خطا بشیم اصلاحش تو کن

امیرحسین عبداللّهی

فروردین ماه ۱۳۹۱ هجری شمسی

جمادی الاول ۱۴۳۲ هجری قمری